

TNC AKTUELLT

Årgång 18(1976):4

Tekniska Nomenklaturcentralen · Box 43 041 · 100 72 Stockholm · Tfn 08-84 04 90

TERMEN TERM

Docent Stig Nilsson, känd för TNCs intressenter bl.a. från ett föredrag om Terminologi och nomenklatur i historiskt perspektiv vid representantförsamlingens sammanträde år 1974, har gjort en intressant historisk översikt över användningen av ordet *term* i svenskan. Han lägger fram den i en uppsats under rubriken **Term** som term. Uppsatsen ingår som bidrag i Nordiska studier i filologi och lingvistik, festskrift tillägnad Gösta Holm (Lund 1976).

Författaren belyser bl.a. hur facktermen **term** så småningom trängde ut **konstord**, som särskilt under andra hälften av 1700-talet var ett gångbart uttryck, med det etablerade tyska **Kunstwort** som naturlig förebild. (Jfr Torsten Althin: Randanmärkningar till namn, konstord och talesätt i teknikhistorisk litteratur; föredrag inför TNCs representantförsamling 1965.)

Författaren säger sig inte beklaga att det inhemska **konstord** fått vika för det »främmande» men kortare **term**, även om terminologins grundord besväras av att det har två skilda betydelser, en företeelse som det ligger i termarbetets principer att motverka. Slutsatsen blir emellertid för författarens del att »**term** är en närmast idealisk term».

Vad som bidragit till att göra ordet **konstord** obrukbart i modern fackterminologi är, som författaren påpekar, att förleden **konst-** numera inte används i betydelsen vetenskap, teknik. Just ordet **teknik** har för avgränsade ämnesområden slutgiltigt utträngt ordet **konst**, vars brukbarhet i sammanhanget fick ett grundskott i och med att Kungl. Maj:t år 1825 beslöt att upprätta ett teknologiskt institut. Ordet **teknologi** fick ju senare även som läroämnesnamn vika för **teknik**, som har förtjänsten att kunna bilda ett lätthanterligt adjektiv: **teknisk**.

INNEHÅLL

Termen term	1
Internationell terminologikonferens	2
Unesco och det internationella termarbetet.	2
Ordsamlingar i TERMDOK	3
Ny VA-teknisk ordlista på remiss	4
Nytt alfabetiskt register till IEV	5
Termfrågor i urval	5

Termen **term** är idealisk med hänsyn till att den är lätthanterlig, internationellt förankrad, kort, men den ger inte till skänks ett ofta behövt adjektiv; **terminal** ansluter till det latinska grundordets ursprungsbetydelse av gräns, medan **termisk** åter går tillbaka till det grekiska ordet för varm, **thermos**.

Det adjektiv som nu står till buds är terminologisk, bildat till terminologi, som betyder dels läran om termer, dels en uppsättning av (fack)termer. Röster höjs för att införa ordet **terminografi** för praktiskt termarbete och reservera **terminologi** för det teoretiska studiet. Man kan jämföra Alain Rey i *La Banque des Mots* 1975:10 (med hänvisning till ordparet **lexikologi** – **lexikografi**) och Goffins inlägg vid Terminologikonferensen i Paris (se nedan).

Det är en termdiskussion som vi i Sverige med viss hemkänsla kan delta i sedan vi nu accepterat **term** som »en närmast idealisk term».

INTERNATIONELL TERMINOLOGIKONFERENS I PARIS 15 – 18 juni 1976

Association Française de Terminologie anordnade i juni i år en internationell terminologikonferens, som TNC inbjöds att delta i. På uppdrag av TNC deltog som observatör translator Jean Heyum, vars rapport här återges i sammandrag. Jean Heyum har senare tillträtt tjänsten som chef för translatorsektionen vid Utrikesdepartementet.

Punkter på programmet var:

Översättningsarbete och terminologi

Vetenskap och terminologi – teknik och terminologi

Dokumentation och terminologi – språk och terminologi

Terminologibankerna

Terminologinäten

Under den första punkten talade bl.a. herr **A Tchirikoff**, chef för avdelningen Terminologi och teknisk dokumentation vid FNs kontor i Genève, om praktiska erfarenheter av översättning och terminologi vid FN i Genève. Man inser nu vikten av att kunna finna det rätta ordet, man behöver terminologer och en terminologi-sektion har inrättats, huvudsakligen för att avlasta översättarna.

Roger Goffin, chef för

terminologiforskningskommissionen inom EGs terminologiavdelning, Bryssel, talade om den terminologiska forskningen. Goffin tror inte på teoretisering av terminologin. Han föreslår termen terminografi för den verksamhet som täcker vardagsproblemen, den sociologiska beskrivningen, medan terminologi kunde förbehållas själva det teoretiska arbetet.

Suzanne Forgues, chef för

översättningsavdelningen vid FN i New York, berättade att man har 400 översättare men bara fem terminologer. Terminologerna arbetar i det kortsiktiga perspektivet för att hjälpa översättarna, men i ett längre perspektiv också för att göra terminologin enhetlig i tiden och inom de olika FN-språken.

Under temat Vetenskap och terminologi talade **Pierre Agron**, generalsekreterare i Kommittén för franska fackord. Agron betonade definitionens värde och menade att det är begreppen

som är viktiga, inte orden. Som exempel nämndes medicinstuderande som måste lära in 150 000 nya termer. Det är lätt att förstå om detta leder till inkonsekvens och förvirring.

Under temat Terminologibankerna informerade **Karl Ernst Berner** om det lexikografiska informationssystemet LEXIS hos den federala språknämnden i Västtyskland (Bundessprachenamt). Språken i banken är tyska, engelska, franska och ryska. Avnämarna är översättare, språklärare och fackmän. Informationen presenteras bl.a. på mikrokort, datalistor, i tryckta lexikon samt också direkt på skärm.

Under punkten Terminologinäten informerade **H Felber**, direktör för INFOTERM, om INFO-TERMs arbete samt om den handbok om terminologi som för närvarande är under utarbetande.

UNESCO OCH DET INTERNATIONELLA TERMARBETET

Unesco har som bekant uppmärksammat behovet av åtgärder för att främja internationellt termarbete och för ändamålet stött upprättandet av en central härför, INFOTERM (jfr TNC-Aktuellt 1974:5, 1975:3, 1975:5). I ett nyligen hållet Unesco-möte, **For the protection of translators**, har man antagit en preliminär rekommendation som för första gången säger att medlemsstaterna bör inse nyttan av upprättandet av terminologicentraler med följande aktiviteter på programmet:

»a) communicating to translators current information concerning terminology required by them in the general course of their work;

b) collaborating closely with terminology centres throughout the world with a view to standardizing and developing the internationalization of scientific and technical terminology so as to facilitate the task of translators.»

Som ett steg i den riktningen kan för svenskt vidkommande ses att Utrikesdepartementet igenom sin translatorsektion anslutit sig som medlem i TNC.

Rättelser till TNC-Aktuellt 1976:3

Förra numret av TNC-Aktuellt innehöll ett sammandrag från NORDTERM 1976. Sammanfattningen avslutades med meningen (s. 3): Ett sådant system ansågs ge så stora fördelar att man ogärna ville använda sig av den möjligheten. Det skall i stället stå . . . att man ogärna ville avhända sig den möjligheten.

Punkten **Möjligheter att intensifiera och fördjupa det nordiska samarbetet** inleds med Einar Sundström . . . vilket istället skall vara Einar Selander.

På s. 6 under Termfrågor i urval bör logiciell m läggas till som fransk motsvarighet till programvara.

ORDSAMLINGAR I TERMDOK

I TNC-Aktuellt 1974:4 beskrevs de nya möjligheter som utveckling av system TERMDOK skapar för framtagning och underhåll av en efterföljare till TNC 10 Ordsamling. En ordsamling i ny tappning skulle förenkla åtkomsten till auktoritativ terminologi för användare på olika nivåer. Den skulle vara en alfabetisk lista över termer med hänvisning till källa och gärna också motsvarigheter på engelska. Detaljer i uppläggningsplanerna och litet om de närmaste planerna har förts fram i nyhetsbladet Termdok-bulletinen nr 17.

Revisionsläget

En ordsamling som täcker TNCs alla aktuella publikationer är ett givet önskemål som dock ännu en tid får förbli oförverkligat. Revisionsläget i TNC-serien är sådant att projektet inte utan nackdelar kan påskyndas. Av 25 ordlistor på det aktuella utgivningsprogrammet står för närvarande 8 under revision, representerande över 40 % av det totala antalet termer. Bakom detta förhållande ligger inte minst uppgången i publikationsförsäljning under det senaste året. TNC har inte velat trycka om ordlistor som de är utan föredrar att revidera före nyutgivning. Revisionsvägen beräknas i flertalet fall leda till publicering under år 1977.

Givetvis är det just den låga kostnaden och snabbheten i aktualisering vid tvära ändringar i underlaget som gör ett datorbaserat system så fördelaktigt. I fortsättningen kommer TNCs utgivningspolitik vad ordsamlingar beträffar också att bestämmas av kundernas behov av aktuell överblick, balanserat mot deras krav på att nyutgåvorna inte kommer orimligt tätt.

De ordlistor som nu revideras stammar dock med ett enda undantag från tiden före 1972, system TERMDOKs första år. Det innebär att de ännu inte matats in på dataminne. Det skulle också ha varit oförsvarligt att ägna resurser åt inmatning av 40 % av TNCs hela termförråd i vetskap om att materialet ändå inom kort kommer att ändras mer eller mindre genomgripande. Just inmatningskostnaden är nämligen den ojämförligt största posten i sammanhanget.

Byggordsamling

Om än alltså en total ordsamling låter vänta på sig är den tekniska framställningsmetoden klar och utprovad. Aktuell för publicering är en ordsamling för byggområdet. Det har nämligen bedömts vara lämpligt att utge ordsamlingar för avgränsade områden, dels för att nå en speciell publik, dels för att vinna erfarenhet av efterfrågan och användarkrav. Omkring 5 000 termer från byggområdet finns maskinläsbart lagrade på TNC.

TNC 42 Målningsteknisk ordlista. 1968. ca 1 210 termer

TNC 46 Betongteknisk ordlista. 1971. ca 1 310 termer

TNC 49 Produktionsteknisk ordlista. 1971, ca 110 termer

TNC 58 Plan- och byggtermer 1975. 1975. ca 600 termer

TNC 59 Geoteknisk ordlista. 1975. ca 500 termer

TNC 60 Träbyggnadsordlista. 1975. ca 725 termer

TNC 61 Kommunalteknisk ordlista. 1976. ca 470 termer

Ännu inte inmatade på dataminne men av intresse i sammanhanget är en rad standardblad som innehåller byggterminologi. Här följer några exempel.

SIS 05 01 00 Modulkoordinering. 1975. ca 20 termer
 SIS 05 02 15 Byggtoleranser. 1974. ca 100 termer
 SIS 76 35 00 Hissar. 1973. ca 80 termer
 SIS 81 32 01 Trappor. 1974. ca 40 termer

Även annan terminologi kan behöva beaktas, t.ex.:

AMA 72 Allmän material- och arbetsbeskrivning. 1972. ca 1 000 termer

Önskemål om snabb utgivning talar för att omfånget av en byggordsamling i en första version får inskränkas till det redan maskinläsbara materialet.

Teleordsamling

Ett annat mönster tecknar sig på området för teleteknik med angränsande fack. TNC har själv föga hithörande terminologi på sitt aktuella utgivningsprogram. Delar av samlingsvolymen Ord och uttryck är relevanta men föreligger ännu inte lagrade på dataminne.

Dock har TNC engagerat sig för saken genom samarbetet med Televerket, se TNC-Aktuellt 1976:1. Kontakt med området upprätthålls också genom Svenska Elektriska Kommissionen och medlemmar som Försvarets Materielverk och Telefon AB L M Ericsson.

Gränserna för en teleordsamling förefaller vara svårare att dra än i fallet byggordsamling. Snäva krav på underlagets grad av auktoritet men relativt generösa innehållsliga kriterier torde bäst tillfredsställa de speciella behoven hos de omedelbara intressenterna. Förslagsvis kan följande källor lämna bidrag till en första version av teleordsamlingen.

SEN 01 02 XX Elektroteknisk ordlista. 1975. ca 11 000 termer
 SEN 01 30 01 Allmänna termer. 1975. ca 100 termer
 SEN 01 03 45 Magnetiska oxidmaterial. 1974. ca 40 termer
 SEN 01 03 51 Halvledarteknik. 1966. ca 400 termer
 SEN 01 03 55 Halvledarteknik. 1970. ca 20 termer
 SEN 01 03 61 Mikroelektronik. 1969. ca 10 termer

SEN 01 03 62 Integrerade kretsar. 1974. ca 40 termer
 SEN 01 03 81 Antenner. 1970. ca 200 termer
 SEN 01 03 84 Radiovågsutbredning. 1970. ca 200 termer
 SEN 01 03 88 Pulsteknik. 1974. ca 100 termer
 SEN 01 03 89 Pulsodskodmodulering. 1975. ca 120 termer
 SEN 01 04 51 Färgtelevision. 1970. ca 150 termer
 SEN 01 04 75 Radarteknik. 1975. ca 200 termer
 SEN 01 04 91 Tryckta kretsar. 1973. ca 120 termer
 SEN 01 04 92 Mikroretsar. 1975. ca 160 termer
 SEN 01 09 01 Larmsystem. 1973. ca 70 termer
 SEN 01 15 01 Akustisk ordlista. 1966. ca 550 termer
 SEN 01 16 00 Databehandling. 1975. ca 1 000 termer

Nyttan av ordsamlingar

I ett läge där direkt åtkomst till maskinläsbart lagrade termposter förverkligats, se rapporter om utvecklingen i Termdokbulletinens senaste nummer, kan man kanske fråga sig varför resurser ägnas åt det sökinstrument som en ordsamling innebär.

Svaret är att direktåtkomst troligen under lång tid framåt inte kan ersätta det tryckta registret för en majoritet av brukare. Möjligen blir mikrofilm en väg att nedbringa de kostnader som en i och för sig väl motiverad täthet i nyutgåvorna för med sig. Kostnaderna med mikrofilm kan dock knappast med någon säkerhet vägas mot efterfrågan såvida man inte passerar ett stadium med tryckta ordsamlingar.

NY VA-TEKNISK ORDLISTA PÅ REMISS

I TNC-Aktuellt 1975:1 omtalades att TNC 51 Vattenordlista 3, VA-tekniska termer, skulle revideras. Arbetet har fortlöpt i stort sett efter de ursprungliga planerna. Förändringarna kom dock att bli större än man väntade sig. Främst har områdena slamtyper och slambehandling, avloppsvatten och spillvatten samt avloppssystem bearbetats. Dessutom har ett hundratal nya termer tillförts och definierats.

Utländska motsvarigheter till uppslagstermerna gavs i TNC 51 på engelska, franska, tyska och finska. I remissen återfinns även danska översättningar som resultat av ett samarbete mellan Terminologigruppen vid Handelshøjskolen i København och TNC. Det danska arbetet att tillföra motsvarigheter har förankrats hos fackmän, t.ex. inom Spildevandskomiteen.

Remisstiden går ut den 30 september 1976.

NYTT ALFABETISKT REGISTER TILL IEV

International Electrotechnical Commission, IEC, har i sin publikationsserie en terminologidel som benämns International Electrotechnical Vocabulary, IEV. Fram till 1975 hade där ca 11 000 termer med definitioner publicerats i en rad häften med A4-format. Varje häfte har systematiskt uppställda och numrerade termer med alfabetiska register till de ingående språken, vanligen engelska, franska, ryska, tyska, spanska, italienska, holländska, polska och svenska. Övergripande register till samtliga publikationer har tidigare givits ut 1938 och 1970.

Det nya registret omfattar en fransk och en engelsk alfabetisk uppställning av sökord. Under varje sökord återfinns en alfabetisk förteckning över uppslagstermer där sökordet ingår. Dessutom ges termnummer, motsvarighet på det andra språket och sidhänvisning till den aktuella IEV-delen. Registret innehåller samtliga termer som var publicerade eller hade godkänts för publicering i IEV den 1 januari 1975.

Principen att inordna uppslagstermerna under sökord gör att man på ett enkelt sätt får en systematisk överblick av mer eller mindre samhörande termer. Dock blir vissa sökord med nödvändighet rikt representerade. Under engelskans **current** ges sålunda nära 300 hänvisningar.

Totalt omfattar registret 744 sidor. Det kan köpas genom Svenska Elektriska Kommissionen, SEK, eller direkt från IEC Central Office.

TERMFRÅGOR I URVAL

I sin rådgivande verksamhet har TNC uttalat sig i följande termfrågor. Ställningstagandet är inte alltid det slutgiltiga, eftersom flera terminologiska problem kan vara förknippade med termen. Ett syfte med publiceringen är att stimulera till synpunkter från läsekreten.

Denna gång behandlas inte termer inom endast ett ämnesområde utan termer som har kommit till TNC för behandling under de senaste månaderna.

alfanumerisk, adj

E alpha-numerical

F alphanumérique

D alphanumerisch

som avser både alfabet, dvs. uppsättning bokstäver, och siffror

anligningsglas, hellre än: dokumentglas, exponeringsglas

E

F

D

glasskiva mot vilken förlaga vilar vid kopiering

elektrofonisk musik, hellre än: elektronisk musik

E electrophonic music

F musique f électronique

D

musik som utnyttjar elektrofonisk verkan, dvs. förhållandet att ton uppstår vid genomgång av elström genom material

emballage, förpackning

E package

F emballage m

D Verpackung f

hölje avsett att skydda eller sammanhålla avpassad varumängd vid transport e.d.

TNC har tidigare (TNC 21) förespråkat endast ordet förpackning i denna betydelse.

format

E format

F format m

D Format n

1 sammanfattning av form, storlek och ofta även användningsläge hos sakvara som pappersark, bok, tavla o.d.

2 (inom datatekniken) viss disposition av data vid inmatning, lagring eller utmatning

formateraE
F
Danpassa data efter visst **format****förbrukningsmaterial**E
F
D

mängdvara, undantagsvis form- eller sakvara, som förbrukas vid viss tillverkning men ej ingår i den färdiga produkten, t.ex. bränsle, rengöringsmedel; jfr **förnödenhet** (TNC 13:39)

förnödenhetE
F
D

vara som är nödvändig för produktion eller annan verksamhet, jfr **förbrukningsmaterial**

förpackningE packaging
F emballage m, empaquetage m
D Verpackung f
1 = **emballage**
2 avpassad varumängd i emballage
3 verksamhet att förse avpassad varumängd med emballage**galvanisk mikrocell** hellre än: mikrogalvanisk cellE galvanic microcell
F microcellule f galvanique
D galvanisches Mikroelement n
Termen mikrogalvanisk cell kan missförstås; det är inte fråga om mikrogalvanik. Leden mikro avser cellens storlek och därför bör galvanisk mikrocell gynnas.**ånga**E vapour
F vapeur f
D Dampf m
gasfas av ämne som vid rumstemperatur och atmosfärtryck vanligen uppträder som vätska eller fastämne